

БЕЗМЕН Микита,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності С4 Психологія Бердянського державного педагогічного університету.

Науковий керівник: **САПРАНКОВА Катерина,**
асистентка Бердянського державного педагогічного університету.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ БУЛІНГУ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА ЙОГО ПРОФІЛАКТИКА

Проблема булінгу в освітньому середовищі є однією з найбільш актуальних у сучасній педагогічній та психологічній науці. Зростання випадків агресивної поведінки серед підлітків, поширення різних форм психологічного та фізичного насильства в школах негативно впливають на психоемоційний стан учнів, їхній соціальний розвиток та навчальну мотивацію. Булінг проявляється як систематичне переслідування, приниження або залякування одного учня іншим або групою осіб. Такі дії формують атмосферу небезпеки в освітньому середовищі та можуть призводити до тривалих психологічних наслідків для жертв булінгу.

Булінг як психолого-педагогічне явище активно досліджується у працях зарубіжних та вітчизняних учених. Одним із перших системних дослідників цього явища є Д. Олвеус, який розглядав булінг як форму систематичної агресивної поведінки, що характеризується нерівністю сил між учасниками взаємодії та навмисністю завдання шкоди. Значний внесок у дослідження соціально-психологічної структури булінгу зробила К. Сальміваллі, яка обґрунтувала рольову модель учасників булінгу в учнівському колективі та підкреслила значення групової динаміки у поширенні агресивної поведінки.

Психологічні наслідки булінгу для особистісного розвитку підлітків досліджував К. Рігбі, який звертав увагу на негативний вплив шкільного насильства на самооцінку, емоційний стан та соціальну адаптацію учнів. Сучасні аспекти дослідження булінгу та кібербулінгу, а також взаємозв'язок агресії з соціальним середовищем школи аналізує Д. Еспелайдж. В українській психологічній науці проблема булінгу також отримала певне висвітлення у працях дослідників, які вивчають особливості міжособистісних взаємин у шкільному середовищі, психологічний клімат учнівського колективу та напрями профілактики насильства в закладах освіти. Проблема булінгу досліджена у працях А. Авер'яновим, Д. Лейн, Д. Сорочан та інших. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема профілактики булінгу в умовах сучасної школи потребує подальшого комплексного вивчення.

У сучасній психології булінг розглядається як складне соціально-психологічне явище, що виникає під впливом індивідуальних, сімейних та групових чинників. Водночас, питання ефективної профілактики булінгу в умовах шкільного середовища потребує подальшого дослідження [3].

Метою дослідження є аналіз психологічних аспектів булінгу в учнівському середовищі та визначення основних напрямів його профілактики в закладах загальної середньої освіти. Для досягнення поставленої мети були використані такі методи дослідження: аналіз і узагальнення наукової літератури з проблеми булінгу, порівняння теоретичних підходів до розуміння агресивної поведінки серед підлітків, а також систематизація наукових положень щодо профілактики булінгу в освітньому середовищі.

Булінг у шкільному середовищі характеризується систематичністю агресивних дій, нерівністю сил між учасниками конфлікту та наявністю наміру завдати психологічної або фізичної шкоди. Таку характеристику пропонують до розгляду група українських дослідників В. Андрєєнкової, В. Мельничук, О. Калашник. Так, окрім окресленої вище характеристики, у дослідженні наявна і структура булінгу, що налічує кілька основних ролей: агресора,

жертву, спостерігача, а також осіб, які можуть підтримувати агресора або захищати постраждалого. До психологічних чинників виникнення булінгу належать низький рівень розвитку емпатії, прагнення до домінування та потреба в самоствердженні за рахунок інших. Недостатній розвиток емпатії у підлітковому віці може призводити до того, що учень не усвідомлює емоційний стан іншої людини або не надає йому належного значення. У таких випадках агресивна поведінка сприймається як прийнятний спосіб взаємодії з однолітками або як засіб досягнення соціального статусу в колективі. Прагнення до домінування часто пов'язане з потребою підлітка утвердити власну значущість у групі, що іноді реалізується через приниження або ізоляцію слабших членів колективу [2, с. 41].

Важливим чинником формування булінгу є також труднощі у розвитку конструктивних соціальних навичок, зокрема навичок ефективної комунікації, вирішення конфліктів та емоційної саморегуляції. За відсутності таких навичок підлітки можуть використовувати агресію як простіший спосіб реагування на міжособистісні суперечності або як засіб привернення уваги однолітків [6].

Як зазначає Т. Миронюк, значний вплив на формування агресивної поведінки мають умови сімейного виховання. Зокрема, дефіцит емоційної підтримки, недостатня увага з боку батьків або відсутність довірливих стосунків у сім'ї можуть сприяти формуванню почуття фрустрації, яке іноді проявляється у формі агресії щодо інших. Негативну роль також відіграють авторитарні стилі виховання, що передбачають надмірний контроль, покарання та жорстку дисципліну без урахування емоційних потреб дитини. У таких умовах дитина може засвоювати агресивні моделі поведінки як соціально прийнятні способи вирішення конфліктів. Крім того, демонстрація агресивної поведінки дорослими в сім'ї або спостереження за конфліктними взаєминами між членами родини можуть формувати у дитини переконання про допустимість насильства у міжособистісних відносинах [1, с. 22].

Важливим чинником поширення булінгу є також особливості групової динаміки учнівського колективу. У процесі соціальної взаємодії в класі формуються певні неформальні ролі та статуси, які можуть сприяти закріпленню агресивної поведінки. Пасивна позиція більшості учнів, які виступають у ролі спостерігачів, часто створює умови для подальшого поширення булінгу, оскільки відсутність активної реакції з боку групи може сприйматися агресором як мовчазне схвалення його дій. Натомість формування в учнівському колективі атмосфери взаємної підтримки, поваги та відповідальності за психологічний комфорт інших членів групи значно знижує ризик виникнення булінгу. У цьому контексті важливу роль відіграє розвиток у школярів соціальної відповідальності, емпатії та навичок конструктивної взаємодії [5].

Отже, булінг є складним соціально-психологічним явищем, що формується під впливом індивідуальних та групових чинників. Його виникнення пов'язане з особливостями особистісного розвитку підлітків, характером міжособистісних взаємин у колективі та умовами сімейного виховання. Ефективна профілактика булінгу передбачає комплексний підхід, що включає психологічну просвіту учнів, формування навичок ненасильницької комунікації, розвиток емпатії та активну участь педагогів і шкільних психологів у створенні безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Миронюк Т. В. Удосконалення заходів протидії булінгу в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 21–28.
2. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Мельничук В.О., Калашник О. А. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 132 с.
3. Bullying // Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge University Press. 2008. URL:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/bullying> (дата звернення: 13.03.2026).

4. Definitionsof bully //Oxford English Dictionary./ed.by John Simpson and Edmund Weiner. Second edition. Clarendon Press, 1989. URL: <https://www.lexico.com/en/definition/bully> (дата звернення: 13.03.2026).

5. Eijigu T. D., Teketel S. Z. Bullying in schools: prevalence, bystanders' reaction and associations with sex and relationships. *BMC Psychol.* 2021. Nov 22; 9 (1) : 183. P. 1–10. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40359-021-00685-5>

6. Chaoxin J., Jiaming S. The relationship between bullying victimization and problematic behaviors: A focus on the intrapersonal emotional competence and interpersonal social competence. *Child Abuse & Neglect.* Vol. 152. 2024. P. 1–14. URL: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106800>

БУРТОВА Єлизавета,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями) вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля».

Науковий керівник: **ЛЕБІДЬ Ольга,** докторка педагогічних наук, професорка вищого навчального закладу «Університет імені Альфреда Нобеля».

ТЕРАПЕВТИЧНА ПРИСУТНІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ КЛІЄНТАМ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЯХ

Сучасні соціальні трансформації, зумовлені війсьними подіями, економічною нестабільністю та загальним зростанням рівня психологічної